

**Соняшник як попередник зернових колосових культур в умовах
Східного Лісостепу України**

Будьонний В.Ю., Шевченко М.В.

Харківський національний аграрний університет імені В.В. Докучаєва.

Актуальність теми. Збільшення виробництва високоякісного зерна було і залишається ключовим завданням для всього народногосподарського комплексу України.

Зміна структури посівних площ сільськогосподарських культур в господарствах Харківської області в плані зменшення площі з добрими попередниками зернових культур колосових культур таких, як чистий пар – 8.49 до 5.02 % , горох 1.2 до 1.82%, групи кормових культур, які рано звільняють поле (кукурудза на зелений корм - 2.8%, однорічні і багаторічні трави відповідно 1,73% і 2.23%), та одночасне збільшення площі соняшника в структурі посівних площ до – 25.97%. Поставило перед виробництвом завдання : знайти оптимальне рішення по збільшенню виробництва зерна і зменшенню витрат на утримування чорних та ранніх парів [1-3].

Мета і задачі дослідження: Метою виробничого досліду було удосконалення елементів технології вирощування зернових колосових, різних біологічних груп, а також визначити економічну доцільність вирощування кожної культури після соняшника.

Для поставленої мети необхідно вирішувались такі завдання:

1. Визначити конкурентоздатність зернових колосових культур, різних біологічних груп, при вирощуванні після соняшника.
2. Встановити вплив окремих агрозаходів та їх комплексної взаємодії на урожайність та якість зерна.
3. Визначити економічну та енергетичну ефективність і доцільність вирощування зернових культур після соняшника.

Предмет досліджень Вплив попередника та окремих прийомів технології вирощування і догляду за посівами на урожайність зернових колосових культур.

Об'єкт досліджень: Удосконалення технології вирощування зернових колосових культур після соняшника.

Місце та умови проведення досліджень: Дослідження проводилися у на землях СФГ «Урожай» Нововодолазького району Харківської області в виробничих умовах 2006-2011 рік. Після збирання соняшника (гібрид Ясон) застосовували безполицевий спосіб основної обробки з подальшою ресурсозберігаючою технологією вирощування зернових колосових культур. В досліді висівали насіння сортів жито озиме – Хамарка Ір., пшениця озима – Харус Ір., тритікале яре – Соловей Ір., ячмінь ярий – Звершення Ір. Всі сорти, які використовували для проведення виробничого дослідження селекції Інституту рослинництва ім. В.Я. Юр'єва УААН.

Погодні умови років досліджень характеризувались проявом посухи у весняний період, що супроводжувались підвищеним температурним режимом у квітні та травні, а також несприятливими умовами перезимівлі через відсутність снігового покриву тривалий час.

Результати досліджень. Результати наших досліджень вказують, що озимі культури розвивались значно краще від ярих колосових незважаючи на погіршені умови перезимівлі. Густота рослин озимої форми виявилась вищою від ярих в середньому на 25-30%. Такий стан культур сприяв різним умовам конкуренції до бур'янів та падалиці соняшника.[3-5]

У результаті проведення виробничого дослідження (табл. 1) на землях СФГ «Урожай» Нововодолазького району Харківської області були визначені чистий прибуток та рівні рентабельності вирощування зернових колосових культур після соняшника, а також вплив окремих прийомів обробки ґрунту та по догляду за посівами на урожайність і показники виробничих витрат при вирощуванні цих зернових культур.

Таблиця 1. Вплив попередника на урожайність зернових колосових культур та економічна ефективність їх вирощування

Рік проведення	С.-г. культура	Виробничі витрати грн./га	Умовно чистий прибуток грн./га	Рівень рентабельності, %	Урожайність, т/га
2006	Пшениця озима (контроль)	1231,5	392,5	31,8	2,03
	Жито озиме	860	685	79,6	2,06
	Ячмінь ярий	1271,5	-247,5	-19	1,28
	Тритікале яре	1271,5	-127,5	-10	1,43
2011	Пшениця озима (контроль)	1803,6	728,4	40,4	2,11
	Жито озиме	1250	2347	187,7	2,18
	Ячмінь ярий	1575,6	-3,6	-0,2	1,31
	Тритікале яре	1575,6	248,4	15,7	1,52

Урожайність озимих колосових культур суттєво була більшою ніж у ярих колосових культур в 2006 році на 45-48%. В 2011 році різниця урожайності озимих колосових по відношенню до ярих культур була подібною до попереднього року досліджень.

Найбільший рівень рентабельності спостерігався при вирощуванні жита озимого, який складав в 2006 році – 79,6%, а в 2011 році –187,7 %. Рентабельність вирощування пшениці озимої в 2006 – 31,8%, в 2011 – 40,4%. Вирощування культур ярої форми після соняшника за роки досліджень виявилось неефективним взагалі, оскільки рівень рентабельності було отримано нижче рівня окупності технології.

Витрати на вирощування жита озимого склали 860грн/га в 2006 році 1250 грн/га в 2011 р. Загальні витрати на вирощування пшениці озимої, ячменя ярого, тритікале яре в 2006 і 2011 роках майже були однаковими.

Найбільший чистий прибуток було отримано при вирощуванні жита озимого після соняшника в 2006 році він виявився удвічі, а у 2011 – майже у три рази вищим порівняно з контролем.

При вирощуванні ячменя ярого і тритікале ярого після соняшника отримали збитковість цих культур. В 2011 році вирощування ярих колосових після соняшника з застосуванням ресурсозберігаючої технології дало змогу отримати чистий прибуток тритікале ярого 248,4 грн/га, а ячмінь ярий в декілька разів знизив рівень збитків до –3,6 грн./га.

Висновки:

1. Витрати на вирощування жита озимого мають найменший показник, порівняно з витратами на вирощування інших зернових культур. Це зумовлюється невикористанням хімічних засобів захисту від бур'янів в полі жита озимого, тоді як інші культури потребували дворазового обробітку гербіцидами в фазу кушіння, по вегетуючих рослинах, а також за 10 днів до збирання, гербіцидами суцільної дії.
2. При вирощуванні після соняшнику найбільший показник чистого прибутку отримали при вирощуванні жита озимого за рахунок отримання 1 класу зерна. Отримане ж зерно пшениці озимої відповідало 6 класу.
3. Урожайність жита озимого була вищою порівняно з контролем, завдяки більшій конкурентоздатності і меншій вибагливості до попередників і способів основного обробітку ґрунту порівняно з іншими зерновими колосовими культурами.
4. Застосування ресурсозберігаючої технології на базі безполицевого способу основного обробітку для вирощування зернових культур сприяло отриманню найвищого показника рентабельності у жита озимого в порівнянні з контролем і ярими зерновими колосовими культурами.

Список використаних джерел

1. Система ведення сільського господарства Харківської області. – Харків 2001. – 286с.
2. Кудря С.І. Вплив структури посівних площ коротко ротаційних сівозмін на їх економічну ефективність / С.І. Кудря // Вісник Львівського державного аграрного Університету : Агронімія -2004.№8 с 72-76.
3. Кудря С.І. Урожайність озимої пшениці залежно від попередника в сівозмінах короткої ротації // Вісник Аграрної науки Причорномор'я. – 2003. Вип. 3 (23) -1-с.102-106.
4. Клочко М.К. Кудря С.І. Кудря Н.А. Вплив першої культури сівозмін на врожайність ячменю залежно від погодних умов // Вісник ХНАУ. – 2009. – с.7474-78.
5. Єгоров Д.К. Особливості формування і мінливість кількісних ознак у гібридів жита озимого // Вісник Центру наукового забезпечення АПВ Харківської області. – 2012. Вип. 12 с.-78- 84.

В статті приведені результати виробничого дослідження вирощування зернових колосових культур після соняшника. Встановлено найвищу ефективність вирощування озимого жита після попередника соняшник.

В статті приведено результати виробничого досвіду вирощування зернових колосових культур після підсолнечника. Установлено найвищу ефективність вирощування озимого ржи після предшественника підсолнечник.

The results of farming experience of grain crops planting after sunflower are established. The highest efficiency of winter after predecessor. Sunflower are investigated.